

KONFLIK SOSIAL WONTEN ING NOVEL DOKTER WULANDARI ANGGITANIPUN YUNANI

SOSIAL CONFLICT IN NOVEL “DOKTER WULANDARI” BY YUNANI

Dening : Lela Agustina, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, FBS, Universitas Negeri Yogyakarta
lelaagustina15@gmail.com

Sarining Panaliten

Pamaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken wujud konflik social wonten ing novel Dokter Wulandari anggitanipun Yunani . Salajengipun kangge ngandharaken pawadan ingkang murugaken konflik saha ngandharaken cara paraga anggenipun mungkasi konflik wonten ing novel Dokter Wulandari. Panaliten menika kalebet panaliten deskriptif kanthi pendekatan sosiologi sastra. Sumber data ingkang dipunginakaken inggih menika novel Dokter Wulandari anggitanipun Yunani.. Piranthining panaliti menika kanthi paneliti piyambak mawi kertu data minangka panaliti pendukung. Cara ngesahaken data kanthi validitas semantic ingkang dipunambali teras tumrap data. Wondene reliabilitas ingkang dipunginakaken inggih menika reliabilitas intrarater. Data ingkang sampun kapanggihaken lajeng dipun-analisis mawi analisis deskriptif. Asiling panaliten menika wujud konflik social antawisipun boten ajrih, duka, pameksan, padudoan, boten purun blaka, saha boten saged nampi kahanan. Pawadan ingkang murugaken antawisipun inggih menika tiyang sepuhipun Rudy boten sarujud kaliyan Wulandari, Bu Sosro boten purun blaka, Wulandari boten purun biyantu Bu Sosro, Wulandari ngancem Bu Sosro lan sapanunggalanipun. Salajengipun wonten cara mungkasi konflik social antawisipun inggih menika Sregep, meksa, legawa, teguh pendirianipun lan sapanunggalanipun. Saking asiling panaliten menika saged kapanggihaken bilih konflik social menika perkawis social saking karya imajiner ingkang ndadosaken karya menika saged narik kawigatosan pamaos. Pamijining tembung : konflik sosial, novel dokter wulandari

Abstract

The purpose of research is to describe what kind of social conflicts, reason of the conflict, and how to finish the conflicts between the figures at javanese Novel “Dokter Wulandari “ written by Yunani. This research using describe research method. Data source in this research is conversations on the novel Dokter Wulandari which contain social conflict. Procedure of research data collect by clasification the social conflict conversations in to kind of social conflicts, reason of the conflicts, and how to finish the conflicts using data card. Procedure analysis research ny using sociology of literature analysis method. Procedure of validate research data by using validation amd realibity. The result what kind of social conflict in research novel “Dokter Wulandari “ by Yunani is angry, different of opinion, brave, coercion, dispute, dishonest, can’t accept the situation. The reason of social conflicts is threatned, protest, wondered, telling a true story, different of opinion, defamatoty, and disagree. The figure ways to finish to social conflicts is defend their area, diligent, compel, strong determination, and sincere.

Keyword : conflict social, novel Dokter Wulandari

PURWAKA

Sastra inggih menika lembaga social ingkang migunakaken basa kangge medium utawi media, sastra menika ngandharaken pagesangan saking manungsa, pagesangan menika salah satunggaling kasunyatan ingkang *sosial*. Pagesangan menika wonten gayutan antawisipun masarakat kaliyan piyantun-piyantun sanes saha sanesipun prastawa menika kadadosan wonten ing manahipun manungsa (Damono, 1979:1). Wosing sastra menika ngandharaken cerminan masarakat wonten ing pagesangan saha ngewratpiwulang, patuladan, saha kautaman wonten ing masarakat sastra menika wonten tiga jinising inggih menika geguritan, sandiwara saha *naratif* (novel utawi roman, cerkak, saha novele) menika andharan saking Hartoko saha Rahmanto lumantar Wiyatmi (2008:27)

Novel *Dokter Wulandari* menika saged karembag kanthi *sosiologi* sastra. Bab ingkang saged karembag inggih menika *konflik-konflikipun*, mliginipun *konflik* sosial. Bab *konflik* sosial menika badhe karembag amargi *konflik-konflik* sosial wonten ing novel menika maneka warni. Babagan ingkang wigati wonten ing novel inggih menika wujud *konflik* sosial, pawadan ingkang murugaken *konflik* sosial, saha cara paraga mungkasi *konflik* sosial ing novel menika.

Novel ingkang gadhah maneka warni *konflik* inggih mrenika Novel *Dokter wulandari*. Bab ingkang saged narik kawigatosan wonten ing novel inggih menika *konflik* sosialipun, wonten ing novel menika kaandharaken maneka warni *konflik* sosial. *Konflik* sosial menika boten kalampahan kaliyan paraga utama kemawon ananging para pambiyantuugi saged njalari *konflik* sosial menika, saengga dadosaken *konflik* sosial menika langkung *variatif*. *Konflik* sosial ingkang kathah wonten ing novel kalawau inggih menika padudon kaliyan tiyang sepuhipin lajeng kuciwanipun *Dokter wulandari* amargi boten mangertos kados pundi asal-usulipun, padudon kaliyan pasanganipun, padudon kaliyan ibu kandung, padudon kaliyan ibu asuh utawi ibu angkatipun padudon kaliyan kancakancanipun. Novel menika ugi wonten *konflik* sosial sanesipun ingkang narik kawigatosan amargi *konflik* sanesipun ugi nedahaken *klimaks* ingkang minggah dumugi pungkasan. Kenging menapa paneliti mendhet bab konflik sosial ing Novel *Dokter Wulandari* amargi sapengertosipun paneliti dereng wonten ingkang neliti novel menika bab Sastra mliginipun Sosiologi Sastra.

Novel *Dokter Wulandari* menika saged karembag kanthi *sosiologi* sastra. Bab ingkang saged karembag inggih

menika *konflik-konflikipun,mliginipun konflik sosial*. Bab *konflik sosial* menika badhe karembag amargi *konflik-konflik sosial* wonten ing novel menika maneka warni. Babagan ingkang wigati wonten ing novel inggih menika wujud *konflik sosial,pawadan ingkang murugaken konflik sosial,saha cara paraga mungkasi konflik sosial* ing novel menika .

CARA PANALITEN

Jinising Panaliten

Jinising panaliten ingkang dipunginakaken inggih menika panaliten deskriptif uga kanthi *pendekatan* sosiologi sastra .Panaliten deskriptif menika salah satunggaling metode panaliten ingkang ngginakaken data deskriptif awujud seratan ingkang gadhah teges tartamtu. Seratan-seratan wau saged nggambaraken kados pundi konflik-konflik ing novel,perkawis menapa kemawon ingkang murugaken konflik saha caranipun mungkasi konflik.Wondene pendekatan sosiologi sastra inggih menika pendekatan karya sastra kanthi migunakaken aspek-aspek masarakat ing lingkunganipun. Miturut Ratna (2011:24) bilih sosiologi sastra menika satunggaling aktivitas kanthi ngrembag *aspek-aspek* masarakat wonten ing karya sastra menika piyambak,awit saking menika analisis sosiologi sastra ngrembag babagan *aspek-aspek*

pagesangan saking masarakat wonten ing karya sastra.

Data, Instrumen, dan Teknik Pengumpulan Data

Sumber data wonten ing panaliten menika yaiku novel Dokter Wulandari anggitanipun Yunani cithakan kaping pisan kanthi 122 kaca. Novel menikan katerbitaken saking Balai Pustaka, Jakarta, kanthi taun 1987 cetakan ingkang kaping pisan.Fokus paneliti menika yaiku ngandharaken wujud konflik sosial,pawadan ingkang murugaken konflik sosial,lan cara mungkasi konflik sosial. Awit saking menika paraga utama lan prastawa-prastawa wonten ing novel wau dados obyek kateliti.

Instrumen panaliten wonten ing panaliten menika yaiku panaliten piyambak ingkang dados human instrument. Miturut Endraswara (2011:5) titikanipun panaliten *kualitatif* wonten ing kajian sastra inggih menika (1) panaliti menika minangka kunci ingkang maos karya sastra kanthi cermat,(2)panalitenmenika dipuntindakaken kanthi cara *deskriptif*, (3) langkung nggatosaken proses tinimbang kasilipun,(4) analisis kanthi cara *induktif*, saha (5) makna minangka bab ingkang langkung wigati. Awit saking menika,*instrumen* panaliten menika ngginakaken teknik pengempalan data

yaiku kanthi maos saha nyerat subjek lan objek panaliten.

Dene piranti ingkang dipunginakaken panaliten inggih menika Kertu data menika dipunginakaken kangge nyerat data ingkang wonten gayutanipun kaliyan konflik wonten ing Novel *Dokter Wulandari* nggitanipun Yunani. Kertu data menika awujud tabel kertu kangge nyerat data saking naskah novel wau. Data-data ingkang dipunserat menika yaiku data ingkang nedahaken wujud konflik sosial, pawadan ingkang murugaken konflik sosial, saha pawadan ingkang nedahaken cara anggenipun mungkasi konflik sosial. Wujudipun kertu data kados tabel menika

Panaliten menika mbetahaken *data* saha sumber *data*. *Data* utawi *objek* wonten ing panaliten menika awujud tetembungan nama-nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah ingkang dipunginakaken dening masarakat wonten ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta. Wonten panaliten menika dipunsamektakaken

Data ingkang sampun makempal lajeng dipunanalisis kanthi cara :

1. Maos kanthi teliti novel *Dokter Wulandari* salajengipun dipunanalisis jumbuh kaliyan teori ingkang sampun kaserat

2. Data ingkang sampun makempal dipuntandhani ingkang jumbuh kaliyan perkawis ingkang dipunteliti .asil kasebut dipunserat wonten ing kertu data

3. Nggambaraken sedaya data ingkang sampun kaanalisis kanthi cara-cara ing nginggil menika.

Cara Nganalisis Data

Caranupun nganalisis data ingkang kaginakaken wonten ing panaliten menika ngginakaken teknik deskriptif. Teknik deskriptif menika katindakaken kanthi cara-cara mekaten :

1. Ngetrapaken teori inggih menika teori babagan sosiologi sastra

2. Kategorisasi, data menika dipunpilih menapa kemawon ingkang jumbuh kaliyan wujud konflik sosial, pawadan ingkang murugaken konflik sosial lan anggenipun paraga nalika mungkasi konflik sosial

3. Tabulasi inggih menika nyathet wonten ing tabel sedaya data ingkang sampun dipunpilih kalawau

4. Analisis data menika pengelompokan data lan dipunanalisis kanthi cara deskriptif

5. Inferensi inggih menika damel dudutan saking data ingkang dipunanalisis .

ASIL PANALITEN SAHA PANGREMBAGIPUN

Bab menika ngrembag perkawis ingkang jumbuh kaliyan ancasing panaliten

menika. Perkawis-perkawis ingkang karembag inggih menika wujud *konflik sosial*, pawadan ingkang murugaken *konflik sosial* saha cara paraga kangge mungkasi *konflik sosial*. Pirembagan perkawis-perkawis kasebut kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1. Wujud Konflik Sosial ing Novel *Dokter Wulandari*

Adhedasar pamanggih saking Nurgiyantoro wonten ing bab II ingkang sampun kaandharaken bilih *konflik sosial* inggih menika *konflik* ingkang kasebabna amargi wonten *kontak sosial* utawi perkawis-perkawis ingkang kasebabna amargi gegayutan kaliyan manungsa setunggal saha sanesipun, kadosta *perburuhan, penindasan, peperangan* saha sanesipun.

Konflik sosial wonten ing novel *Dokter Wulandari* anggitanipun Yunani menika wonten maneka warna wujudipun inggih menika ajrih, duka, padudon saha sapanunggalanipun. Wujud-wujud *konflik sosial* kasebut kaadharake wonten ing ngandhap menika.

a. Boten Saged Nampi Kahanan

Boten saged nampi kahanan yaiku raos ingkang boten nampi utawi boten saged nampi salah satunggaling perkawis ingkang saged ndadosaken tiyang menika duka utawi tiyang menika saged pinwales ingkang linuwih ageng.

Salebeting novel *Dokter Wulandari* menika wonten wujud *konflik sosial* yaiku boten saged nampi kahanan, *konflik sosial* menika kaandharaken ing ngandhap menika:

“Wulan, aku ngerti kaya ngapa cuwa lan laraning atimu nampa keputusan iki. Nanging piye maneh kuwi sing dikersakake wong tuwaku. Satampane layang iki lalekno Rudy saka uripmu”

Andharan ing nginggil menika layang saking Rudy marang Wulandari.

Rudy menika ngandharaken bilih piyambakipun boten saged nampi kahananipun Wulan amargi tiyang sepuhipun boten sarujuk.

b. Duka

Duka inggih menika raos piyantun ingkang nuduhaken nesu, boten remen saha kuciwa amargi wonten tumindak utawi pamatur tiyang sanes ingkang boten trep kaliyan pamanggihipun. Salebeting novel *Dokter Wulandari* ugi wonten wujud *konflik* duka, menika andharanipu:

“dheweke mandeng Bu Sosro landhep. Embuh geneya ing wektu iku ana rasa serik marang wong tuwa ing ngarepe iku. Sing wis tegel nyengker wadine tekan sprene”

Andharan ing nginggil menika yaiku pawicantenanipun Wulandari marang Bu Sosro. Wulandari ngraosaken serik kaliyan Bu Sosro amargi boten purun blaka, boten purun ngandharaken sinten tiyang sepuhipun Wulandari. Salajengipun wonten andharan ingkang dadosaken Wulandari mangkel kaliyan Bu Sosro, andharanipun wonten ing ngandhap menika:

“Embuh wis kaping pira bae olehe jaluk katrangan bab wongtuwane, nanging Bu Sosro puguh ora tau gelem medharake. Kuwi sing marakake Wulandari gela lan mangkel banget karo Bu Sosro”

Andharan “ Wulandari gela lan mangkel banget karo Bu Sosro” menika mratandhani bilih Wulandari ngraosaken duka kaliyan bu Sosro. Watakipun Wulandari ingkang serik menika nuwuhaken konflik marang Bu Sosro.

“menyang Dokter Yusuf?. Tangah yen kersa. Kowe rak anakku ta, geneya ndadak jaluk pitulungane wong liya yen kowe isish saguh mitulungi? Wulan, teka aneh banget kowe saiki, beda karo padatan. Kowe dak gedhekake dak pinterake. Kaya ngono kuwi piwalesmu? Saiki bareng wis dadi wong pinter, kajen keringan lan pinter golek duwit banjur lali karo asalmu..”

Tembung menika “ Kowe dak gedhekake dak pinterake. Kaya ngono kuwi piwalesmu? Saiki bareng wis dadi wong pinter, kajen keringan lan pinter golek duwit banjur lali karo asalmu..”

mratandhani bilih Bu sosro duka kaliyan Wulan amargi boten purun ngobati wayahipun ingkang nembe gerah. Bu Sosro boten nyangka bilih Wulandari sakmenika sampun beda boten kados padatanipun.

“Nanging aku sing ndidik kowe, mikirake nasibmu. Tanpa ana tanganku, apa panti asuhan bisa ndadeakek kowe dadi dokter kaya saiki iki ?eling o to Wul, ing endi pangrasamu kuwi ? saiki kowe teka wis kepanjing iblis, lali marang asalmu.”

Andharan wonten ing nginggil menika nuwuhaken bilih Bu Sosro Duka sanget kaliyan Wulandari, amargi Wulan sampun wantun kaliyan Bu Sosro. Wulan ngandharaken bilih Bu sosro menika tiyang ingkang boten wicaksana.

Konflik social ingkang awujud duka salajengipun inggih menika dipunlampahi kaliyan Wulandari marang Bu Sumarni minangka Ibu kandungipun Wulandari. Andharan ingkang nuwuhaken duka wonten ing ngandhap menika:

“Apa? Kowe arep meksa ibumu? Ora! Kowe ora bisa sakepenakmu meksa ibu. Aku ibumu, ora bisa kok printah lank ok dikte sakpenakmu. Ngerti?” Wangsulankang sengol mau ndadekake nesune Wulandari. Ibune dipandeng mencereng semu nantang. Dheweke kepeksa wani karo ibune. Nanging kuwi kabeh merga Wulan kepengen urip tentrem lan mulya karo pepujane.”

Andharan ing nginggil; menika nuwuhaken wujud konflik sosial Duka

yaiku Bu Sumarni minangka Ibu kandungipun Wulan ngraosaken bilih Wulan menika meksa kaliyan Bu Sumarni supados kedhah maringaken keputusan dinten menika. Wulan wantun kaliyan Bu Sumarni amargi kapengin gesang mulya kaliyan priya pepujanipun.

2. Pawadan ingkang murugaken konflik wonten ing Novel Dokter Wulandari

. Andharan saking BAB II menika sampun kababar menawi *konflik* menika saged kadadosan amargi wonten beda pamnaggih ing salebeting masyarakat. Beda pamanggih menika saged dados pawadan ingkang murugaken *konflik*. Semanten ugi kaliyan *konflik sosial* ing novel *Dokter Wulandari* anggitanipun Yunani. *Konflik-konflik sosial* ingkang kadadosan menika wonten pawadan ingkang murugaken. Pawadan ingkang murugaken *konflik sosial* wonten ing novel *Dokter Wulandari* kaandharaken wonten ing ngandhap menika :

a. Tiyang sepuh Rudy boten sarujuk kaliyan Wulandari

Wulandari babar pisan ora nggraita bilih sejatosipun Rudy sampun wiwit ngoncati Wulandari. Wulan nembe mangertos bareng seminggu sakderengipun madhep ujiantampa layang saking Rudy. Isinipun wonten ing ngandhap menika:

Aja dadi gela lan laraning atimu yen wis maca layang iki. Jalaran kabeh mau dudu karepku pribadi, nanging kersane wont tuwaku lan kulawargaku ora nayogyani sesambungan kita. Mula dak jaluk memitran lumrah tanpa ana rasa apa-apa meneh.

Wulan,

Aku ngerti kaya ngapa cuwa lan laraning atimu nampa kaputusan iki. Nanging kepriye maneh, kuwi sing dikersakake wong tuwaku. Saktampane layang iki, lalekna Rudy saka uripmu. Rantasen benang-benang katresnan kang nate ngiket atimu lan atiku. Mbokmenawa kita pancen dudu jodhone. Dak kira ora angel golek gantiku jalaran akeh priya kang ngarep-arep tetesing katresnanmu. Kang pungkasan, aku nyuwun ngapura lan pangertenmu.

Wonten ing nginggil menika layang ingkang dipuntampa kaliyan Wulan saking Rudy. Rudy medot sesambungan amargi boten saged nampi kahananipun Wulan minangka bocah Panti Asuhan boten jelas asal-usul kaluwarganipun. Watakipun Rudy menika manut kaliyan tiyang sepuh dados piyambakipun medot sesambungan kaliyan Wulandari.

b. Bu Sosro boten purun blaka

Pawadan ingkang murugaken salajengipun inggih menika Bu Sosro minangka Ibu Panti Asuhanipun Wulan boten purun blaka babagan tiyang sepuhipun Wulandari. menika ingkang nuwuhaken Wulan serik lan jengkel kaliyan Bu Sosro. Andharanipun wonten ing ngandhap menika:

“dheweke mandeng Bu Sosro landhep. Embuh geneya ing wektu iku ana rasa serik marang wong tuwa ing ngarepe iku. Sing wis tegel nyengker wadine tekan sprene. Embuh wis kaping pira bae anggene jaluk katrangan bab wong tuwane, nanging Bu Sosro puguh ora gelem medharake.

Andharan ing nginggil menika dipunlampahi kaliyan Wulandari, piyambakipun ngraosaken serik saha jengkel kaliyan Bu Sosro amargi boten purun blaka bab tiyang sepuhipun. Bab menika wigatos sanget kangge Wulan. Salajengipun taksih wonten andharan ingkang damel nesu utawi duka e Wulan. Andharanipun wonten ing ngandhap menika:

“ malah kang kepungkurnalika dheweke wis dadi dokter, tau ngambali malih nyuwun pirsabab mau. Nanging Bu Sosro teteo ora gelem waleh. Kuwi sek marakke Wulan gela lan mangkel banget karo Bu Sosro. kanggone Wulan, apa ta paedahe nyengker wadi kang dudu urusane? Geneya Bu Sosro ora duwe welas sethithika marang dheweke kang tansah kapang kepengin ketemu ibune?”

Andharan ing nginggil menika Wulan sampun jengkel sanget kenging menapa Bu Sosro boten purun blaka kaliyan Wulan. Bu Sosro boten gadhah welas kaliyan Wulan ingkang tansah kepengein sanget saged kepanggih kaliyan tiyang sepuhipun.

Cara Paraga Mungkasi Konflik wonten ing Novel Dokter Wulandari anggitanipun Yunani

Asiling panaliten menika saged kapanggihaken bilih caranipun paraga kangge mungkasi *konflik sosial* ing novel *Dokter Wulandari* anggitanipun Yunani, menika kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

a. Sregep

Sregep anggenipun sinau menika saged mungkasi konflikipun Wulan lan Rudy. Wulan ngandharaken bilih taksih wonten ingkang langkung wigatos tinimbang menggalih bab katresnan. Salajengipun Wulan sregep anggenipun sinau supados saged lali marang Rudy.

“ Wulan nyoba nyipatake pengalaman pait kang nembe dialami ing dina iku. Jalaran pasinaone luweh mbutuhake kawigatene. Dheweke moh gagal mung merga katresnan bae. Arep dibuktakake yen dheweke sawijining wanita kang kuwat, ora kalah karo priya. Sinaune disrempeng tanpa maelu tatuning ati kang perih. Saya krasa laraning ati, saya mepeng sinaune kanggo nglalekake kabeh panandhange kang diindhit dewe.”

Andharan ing nginggil menika caranipun mungkasi konflik ingkang kelampahan dening Wulan lan Rudy, yaiku Wulan sregep anggenipun sinau supados saged buktakaken bilih ingkang saged dados dokter boten tiyang sugih kemawon.

b. Teguh Pendirian

Caranipun paraga mungkasi konflik salajengipun inggih menika teteg kaliyan prinsipipun. boten gampang owah. Wonten ing ngandhap menika pratelan data ingkang jalari konflik saha cara mungkasipun:

“menyang Dokter Yusuf?. Tangah yen kersa. Kowe rak anakku ta, geneya ndadak jaluk pitulungane wong liya yen kowe isish saguh mitulungi? Wulan, teka aneh banget kowe saiki, beda karo padatan. Kowe dak gedhekake dak pinterake. Kaya ngono kuwi piwalesmu? Saiki bareng wis dadi wong pinter, kajen keringan lan pinter golek duwit banjur lali karo asalmu..”

Salajengipun ing ngandhap menika cara paraga mungkasi konflik:

“Tembung-tembung kuwi nylekit banget, Wulan meh ora bisa ngampah atine. Nanging banjur diempet, diayem-ayemke, ora katon owah-owahan ing polatane. Ingkang ngagengaken kula rak pamarentah ta Bu, sanes panjenengan pribadi. Namung tugas panjenengan ingkang keleresan ngopeni kula lan sedaya lare panti asuhan. Lan menika rak inggih amargi angsal bayar.”

Andharan ing nginggil menika ngandharaken bilih Wulan teteg kaliyan prinsipipun boten gampang anggenipun owah, sejatosipun Wulan ngraosaken nylekit ing manahipun.

Salajengipun wonten ing ngandhap menika salah satunggaling pawadan ingkang murugaken saha cara mungkasi konflikipun :

“ Pak Puguh kuwi sisihanku Wulan. Apa ibu kudu nyingkur dheweke? Ora bisa, Ndhuk.” Ooo, dadi Ibu luweh abot karo Pak Puguh?! Wulan ngambakake mripat nyawang ibune landhep”

“apa ora ana priya liyane Hinaryanto?” Wulan kaget krungu pitakone ibune mau. Ibu...?!” Wulan nahan panjelihe teka saiki kahanane dadi seje. Geneya ibu ora malah remen penggalihane mirsa patemonku karo bapakku? Ibu aku lan Hinarb wis kadung padha tresnane.

“Ora! Ibu kudu paring wangsulan saiki lan Hinar sakulawarga arep sowan Ibu nglamar aku.” Apa? Kowe arep meksa ibumu? Ora! Kowe ora bisa sakepenakmu meksa ibu. Aku ibumu, ora bisa kok prentah lan kok dekte sakpenakmu. Ngerti?”

“Wangsulan kang sengol mau ndadhekake nesune Wulandari. Ibune dipandheng mencereng semu nantang. Dheweke kepeksa wani karo ibune. Nanging kuwi kabeh merga Wulan kepengin urip tentrem lan mulya karo priya pepujane”.

Salajengipun cara mungkasi konflik, Wulan teguh kaliyan pendirianipun boten gampang owah.

“ Ibu..., senajan Ibu ora setuju, aku tetep arep urip bebarengan karo Hinaryanto. Mbokmenawa Hinar mengko sing gelem setya ngancani. Ora dadi apa Ibu negakake aku, kaya dhek mbuwang aku neng oanti asuhan biyen. Anggepen Wulan ora ketemu maneh lan awake dhewe pepisahan wiwit dina iki...”

Wulan dipundawuhi Bu Sumarni pados priya sanes ananging Wulan boten purun piyambakipun tetep kekeh kaliyan prinsipipun malah badhe medot sesambungan kaliyan ibu kandungipun bilih ibuipun boten purun caos restu dhateng sesambungan Wulan kaliyan Hinaryanto.

PANUTUP

Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan babagan *konflik sosial* ing novel *Dokter Wulandari* anggitanipun Yunani menika saged dipunpendhet dudutanipun. Dudutan ingkang kapendhet inggih menika

1. Wujud *konflik* sosial wonten ing novel *Dokter Wulandari* inggih menika: duka, boten saged nampi kahanan, padudon, boten ajrih, boten blaka, pameksa.
2. Wujud *konflik* duka antawisipun Wulandari dhateng Bu Sosro amargi Bu Sosro boten purun blaka bilih Wulan nyuwun pirsa bab tiyang sepuhipun. Menika kalawau ingkang njalari Wulan duka dhateng Bu Sosro.
3. Wujud *konflik* duka antawisipun Bu Sosro dhateng Wulandari amargi Wulan boten purun biyantu ngobati wayahipun ingkang nembe gerah step.
4. Wujud *konflik* duka salajengipun Bu Sumarni dhateng Wulandari dipunjari amargi Wulan mrentah Ibu kandungipun kedhah paring kaputusan ing dinten menika.
5. Wujud *konflik* duka salajengipun Wulandari dhateng Bu Sumarni amargi Bu Sumarni boten purun paring restu marang

sesambunganipun Wulandari lan Hinaryanto.

Implikasi

Adhedhasar saking panaliten saha pirembagan ingkang gayut kaliyan panaliten *konflik sosial* wonten ing novel *Dokter Wulandari* anggitanipun Yunani saged dipundamel implikasi, inggih menika:

1. Panaliten menika ngrembag wujud *konflik* sosial, prekawis menapa kemawon ingkang jalari *konflik* sosial, saha kados pundi caranipun paraga mungkasi *konflik* kasebat wonten ing novel *Dokter Wulandari* anggitanipun Yunani.
2. Pangertosan panyerat babagan wujud-wujudipun *konflik* sosial wonten ing novel *Dokter Wulandari* dados sarana pirembagan wonten ing panaliten saha saking pangertosan babagan wujud *konflik* sosial kalawau saged dipunkembangaken kados menapa prekawis ingkang jalari saha cara mungkasinipun.
3. Panaliten menika caos piwucal dhateng peserta didik wonten ing sekolah babagan perangan cariyos novel *Dokter Wulandari* lumantar mata pelajaran seni budaya bilih cariyos menika ngandharaken lare panti asuhan ugi saged dados dokter pramila boten angsal ciut ati bilih gadhah

pengarep-arep utawi cita-cita ingkang inggil bilih piyambakipun tekun saha sregep bakal bisa kalaksanan

Pamrayogi

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan *konflik* sosial wonten ing novel *Dokter Wulandari* anggitanipun Yunani, wonten mapinten –piinten ingkang kedah dipungatosaken inggih menika :

1. Panaliten menika namung ngrembag babagan wujud *konflik* sosial, perkawis ingkang jalari *konflik* sosial, saha kados pundi caranipun mungkasi *konflik* kasebat. Panaliti salajengipun saged ngrembag *konflik-konflik* sanesipun.
2. Panaliten menika namung *fokus* kaliyan wujud *konflik* sosial wonten ing novel *Dokter Wulandari* kemawon, panaliti salajengipun saged ngrembag latar belakang sosial paraga wonten ing novel utawi saged ngrembag nilai moral ingkang saged kapendhet wonten ing naskah.
3. Panaliten menika kalebet panaliten ingkang ngrembag novel *Dokter Wulandari* kanthi *fokus* sosiologi sastra. Panaliti salajengipun saged ngrembag novel *Dokter iku Wulandari* menika kanthi.

KAPUSTAKAN

- Damono, Sapardi Djoko. 1979. *Sosiologi sastra (sebuah pengantar ringkas)*. Jakarta :Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Elmatera Publising
- Endraswara, Suwardi. 2011. *Metodelogi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Caps.
- Endraswara, Suwardi. 2012. *Teori Pengkajian Sosiologi Sastra*. UNY press:
- Escarpit, Robert. 2005. *Sosiologi Sastra*. Jakarta: Yayasan Obor.
- Luxemburg, Jan Van, dkk. 1989. *Pengantar Ilmu Sastra*. Jakarta. Jakarta: PT. Gramedia
- Moelong, Lexy J. 2005. *Metodelogi Penelitian Kualitatif* Edisi Revisi. Bandung: PT Remaja Rosdakarya
- Nurgiantoro, Burhan. 2007. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gajah Mada University press.
- Poerwadarminta, W.J.S 1939. *Baoesastra Djawa*. Groningen, Batavia : Scottweg 5
- Priyanti, Endah Tri. 2010. *Maembaca sastra dengan Ancaman Literasi Kritis*. Jakarta: PT Bumi Aksara.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2004. *Teori Metode dan Teknik Penelitian Sastra* Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2011. *Antropologi Sastra Peranan Unsur-unsur Kebudayaan dalam Proses Kreatif*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Suroso, dkk. 2009. *Kritik Sastra (Teori, Metodelogi, dan Aplikasi)*. Yogyakarta. Elmatera Publishing.